

Samhällsavdelningen

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet **SOU 2015:88,** **GESTALTAD LIVSMILJÖ – en ny politik för arkitektur,** **form och design,** dnr Ku2015/02481/KL

Sammanfattande synpunkter

- Länsstyrelsen delar utredningen uppfattningen om behovet av en mer aktiv arkitektur, form och designpolitik, men anser att mer fokus bör läggas på arkitekturpolitiken.
- Betänkandet ger en bra bild av perspektivet gestaltad livsmiljö och utmaningar för området. Länsstyrelsen ser ett behov av större satsningar för att utredningens perspektiv ska få genomslagskraft i samhällsbyggandet i hela landet.
- Länsstyrelsen anser att bygg- och planeringsprocessen i plan- och bygglagen är en mycket grundläggande del för en gestaltad livsmiljö och bör ges större utrymme i utredningens analyser.
- Utredningen bör utveckla hur plan- och bygglagen,(PBL) kan möta de nya utmaningarna kring hållbar utveckling och vara del av hur dessa frågor ska lösas långsiktigt.
- Länsstyrelsen vill särskilt understryka kommunernas mycket viktiga roll för att främja god arkitektur.
- Länsstyrelsen efterlyser en fördjupad diskussion om de föreslagna målens relation till de nationella miljömålen, de kulturpolitiska målen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet.
- Länsstyrelsen anser att Boverket bör ges resurser och mandat att driva arkitekturfrågorna istället för att inrätta en ny myndighet. Boverket har i sin myndighetsinstruktion en utpekad roll att verka för en god arkitektur.
- Förslagen angående krav på arkitekturpolitiska program är mycket bra, särskilt genom stöd i aktuella och strategiska översiktsplaner. Med vår breda verksamhet är Länsstyrelsen som regional myndighet central i genomförandet av en ny arkitektur-, form- och designpolitik.

Av remissen framgår att svaret om möjligt bör ansluta till dispositionen i utredningen. Länsstyrelsen utgår därför från de rubriker som används. Vidare lämnar Länsstyrelsen enbart synpunkter på de delar där Länsstyrelsen kan ha en avvikande uppfattning eller vill förtydliga eller lägga till något. I övrigt tillstyrker Länsstyrelsen förslagen eller avstår från synpunkter.

Synpunkter på betänkandets förslag

Kapitel 3. Resonemang kring språket och begreppen

Utredningen pekar på att en kontinuerlig diskussion om området och om perspektivet gestaltad livsmiljö, kopplad till samhällets utmaningar, är nödvändig för en gemensam förståelse för vad arkitektur, form och design gör. Vidare konstateras att synen på arkitektur inte ska begränsas till att vara en del av bygg- eller planeringsprocessen, som man kan välja bort eller lägga till.

Länsstyrelsen delar detta synsätt men vill ändå framhålla att bygg- och planeringsprocessen är en mycket grundläggande del som bör ges större utrymme i utredningens analyser.

Kap.4 Perspektivet gestaltad livsmiljö och områdets utmaningar

Utgångspunkten för betänkandet är ett helhetsperspektiv utifrån den enskilda människans behov och möjligheter, i dag och i framtiden. Det helhetsperspektivet har utredningen valt att kalla gestaltad livsmiljö och det är kärnan i den nya politik som utredningen föreslår. Perspektivet utgår från att arkitektur, form och design är ett sammanhållet område som i samverkan med andra samhälls- och politikområden samt näringslivet, formar människans livsmiljö.

Länsstyrelsen delar utredningens slutsats att hållbar utveckling är central för alla identifierade utmaningar. Utmaningarna, *Klimat och resurser, Teknisk utveckling, Urbanisering, stadens och landsbygdens utveckling och Boende* är grundläggande frågor för PBL-systemet och utredningen bör tydligare beskriva denna koppling och utveckla hur PBL kan möta och vara del av hur dessa frågor ska lösas långsiktigt. Stads- och regionalplanering och bostadsförsörjning framhålls som viktiga i utredningen. Förslag och analyser på hur dessa kan stärkas saknas i utredningen.

Kapitel 5. Arkitektur-, form- och designpolitiken i andra länder

Utredningen visar att i flertalet av de jämförda länderna för man en mer aktiv arkitekturpolitik och lyckas väl med det, men att man inte har ett samlat perspektiv på arkitektur, form och design. Utredningen framhåller att Sverige med föreslagen politik med perspektivet gestaltad livsmiljö är ett föregångsland.

Länsstyrelsen ser att föreslagen inriktning riskerar att minska förmågan att driva en stark arkitekturpolitik till förmån för ett brett och övergripande anslag i frågan. Arkitekturpolitiken har en mycket tydlig koppling till samhällsplanering och näringslivsfrågor. Länsstyrelsen ser ett behov av större satsningar för att utredningens perspektiv ska få genomslagskraft i samhällsbyggandet i hela landet.

Kap 5.3.1 Kommunal arkitekturpolitik

Utredningen pekar på att den svenska staten i högre grad kan stötta kommunerna i deras ambitioner att upprätta en kommunal politik för arkitektur.

Länsstyrelsen anser att detta är en mycket angelägen fråga och att även Boverket måste vara en viktig aktör här. Länsstyrelserna arbetar idag på flera sätt med dessa frågor. Med råd och vägledningar men även med kulturmiljöunderlag och kulturhistoriska utredningar. I samband med införandet av handlingsprogrammet *Framtidsformer 1997-98* gjordes breda satsningar av Boverket och Länsstyrelserna. Länsstyrelsen rådgivande roll har stärkts i senaste ändringen av PBL. Länsstyrelsen vill framhålla att om Länsstyrelsen ska öka/bredda sin rådgivning, måste vi ges ekonomiska förutsättningar för att kunna rekrytera, utveckla och behålla den kompetens som efterfrågas. I Planprocessutredningens förslag om *Kompetenssatsning för bättre kunskap om PBL*, pekas också på behovet av ge resurser för översyn av vägledning i olika frågor från Länsstyrelsen.

Kapitel 6. Förslag till nya nationella mål

Utredningen föreslår att den statliga politik för arkitektur, form och design aktivt ska främja:

- *en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö,*
- *ett inkluderande och demokratiskt samhälle med tillgång till goda livsmiljöer, såväl enskilda som gemensamma,*
- *ett förebildligt agerande från det offentliga, i alla dess roller, för en stärkt kvalitet i den gestaltade livsmiljön och*
- *en bred och tvärsektoriell kunskapsutveckling för utbildning, utövare och aktörer inom området gestaltad livsmiljö.*

Länsstyrelsen anser att föreslagna mål är relevanta om än något svepande, vilket kan göra dem svåra att följa upp. De visar på behovet av ett helhetsperspektiv för en långsiktig hållbar samhällsutveckling vilket är bra. Särskilt gränssnittet mot miljökvalitetsmålet God bebyggd miljö behöver beskrivas närmare. Det finns annars en risk för ett antal näst intill parallella processer av måluppföljning. Målen bör därför formuleras så att de i högre utsträckning kan verka självständigt. Ett alternativ kan också vara att liksom för miljömålen jobba utifrån etappmål.

Länsstyrelsen delar fullt ut målet om en helhetssyn präglad av kvalitet, samverkan och dialog i formandet av en attraktiv gestaltad livsmiljö, men konstaterar att den senaste tidens ändringar i PBL angående process- och regelförenklingar riskerar att försvåra möjligheten att uppnå detta övergripande mål. Länsstyrelsen saknar även här en tydlig koppling till befintliga styrmedel i PBL såsom regional- och översiktligplanering.

Länsstyrelsen efterlyser en fördjupad diskussion om de föreslagna målen relation till de nationella miljömålen, de kulturpolitiska målen och de nationella målen för kulturmiljöarbetet.

Länsstyrelsen vill särskilt lyfta att det historiska arvet i olika former är en förutsättning för goda livsmiljöer. Närvaron av vårt kulturarv är en demokratisk fråga, och har en för utvecklingssituationer betydelsefull roll. Enligt Länsstyrelsens mening räcker det därför inte att hänvisa till att de nationella kulturmiljömålen och miljömålen gäller för aktörerna inom området arkitektur, form och design. Kulturarvet har en för betydelsefull roll inom området för att det inte ska inrymmas i de nya målen. God arkitektur, form och design är även en förutsättning för att utveckla det kulturhistoriska arvet.

Länsstyrelsen instämmer i utredningens beskrivningar av problem och möjligheter som berör boendet, men hade gärna sett tydligare mål och strategier för hur arkitektur, form och design på något sätt kan medverka till att förbättra i alla fall vissa brister inom boendet som beskrivs. Länsstyrelsen ser fram mot att de övergripande målen kan följas av delmål med bäring på just boende och att det tas fram strategier och insatser som kan bidra till att nå de önsvärda tillstånden, särskilt goda livsmiljöer för alla. Detta skulle ha betydelse för förestående och nödvändiga insatser i bostadsbeståndet. Länsstyrelsen saknar koppling till Bostadsplaneringskommitténs betänkande *En ny regional planering – ökad samordning och bättre bostadsförsörjning* (SOU 2015:59). Bostadsplaneringskommitténs förslag om ett regionalt fysiskt program för alla län ligger i linje med målformuleringar i *Gestaltad livsmiljö*.

Kapitel 7. Förslag till en ny myndighet

Utredningen föreslår att Statens centrum för arkitektur och design (Arkdes) ombildas till Myndigheten för Gestaltad livsmiljö. Namnet ska ses som ett arbetsnamn och kan slutligt bestämmas senare. Utredningen pekar på behovet av att ge perspektivet gestaltad livsmiljö ett starkt inflytande.

Länsstyrelsen anser att Boverket bör ges resurser och mandat att driva arkitekturfrågorna istället för att inrätta en ny myndighet.

Om regeringen ändå väljer att ombilda ArkDes till en ny myndighet menar länsstyrelsen att det behövs en beskrivning och analys av hur en ny myndighets ansvarsområden ska samverka med Boverket och dess roll inom det aktuella politikområdet. Boverket har en utpekad roll att verka för en god arkitektur. Se Boverkets instruktion ¹. Förtydliganden behöver också

¹ Förordning (2012:546) med instruktion för Boverket

2 § Boverket ska i frågor inom sitt verksamhetsområde verka för

1. en ökad kunskap hos kommuner, statliga myndigheter och andra berörda,

2. en hållbar utveckling med utgångspunkt i den sociala, ekologiska och ekonomiska dimensionen,

3. **en god arkitektur** och en ändamålsenlig utformning av den bebyggda miljön i samhällsplanering och byggande,

4. samordning av de statliga myndigheternas arbete med att ta fram underlag för tillämpningen av 3–5 kap. och 6 kap. 19–21 §§ miljöbalken samt plan- och bygglagen (2010:900), och

5. en omställning till ett ekologiskt uthålligt energisystem som innefattar främjandet av användningen av solvärmeteknik, en god hushållning med energi i bebyggelsen och en

göras av en ny myndighets respektive Boverkets krav i regleringsbrev och behov av riktade resurser för insatser på området. Kopplingen till riktade uppdrag i samband med kommande uppdrag enligt Plan-processutredningen om kompettenssatsning i PBL i samverkan med Länsstyrelserna behöver också redovisas. För Länsstyrelsens del måste det vara enkelt att förstå vilka frågor som åligger respektive myndighet och vart man ska vända sig i olika fall. Det finns också risk för parallellarbete och dubbleringar när det gäller olika uppföljningar och åiterrapporteringar.

Länsstyrelsen är tveksam till om en omvandling av Arkitektur- och designcentrum (ArkDes) inom samma ekonomiska ram som tidigare bidrar till någon större förändring. För att en ny politik för arkitektur, form och design ska få genomslag behövs extra ekonomiska satsningar inom området. Det är Länsstyrelsens bedömning att det i den långsiktiga satsningen bör ingå ett innovativt permanent museum för att implementera dessa frågor brett i samhället, inte minst som stöd för de pedagogiska insatser som föreslås i skolorna. En sådan exponering skulle också bidra till att sätta svensk arkitektur, form och design på den internationella kartan och öka exportmöjligheterna.

Kapitel 8. Det offentliga och förslag till insatser i en ny politik

Statens, landstingens och kommunernas åtaganden ska stötta politiken för arkitektur, form och design, såväl nationellt, regionalt som lokalt.

Utredningen beskriver översiktligt den offentliga sektorn, kommunernas och landstingens uppgifter och ger förslag på hur det offentliga ska samverka för att stärka perspektivet gestaltad livsmiljö. Det föreslås även att en riksarkitekt tillsätts inom Statens fastighetsverk.

Länsstyrelsens delar utredningens slutsatser om behovet av samverkan och berörda aktörers ansvarsområden i stort. Länsstyrelsen ser utredningens förslag till inrättande av en så kallad riksarkitekt inom Statens fastighetsverk som en viktig markering av frågornas värde på nationell nivå när det gäller statligt byggande och förvaltning. Länsstyrelsen ser dock att det krävs tydligare uppdrag inom berörda nationella och regionala myndigheter för att frågor inom områdena arkitektur, form och design ska få en självklarare ställning i samhällsplanering, byggande och boende.

Länsstyrelsen vill särskilt understryka kommunernas mycket viktiga roll för att främja god arkitektur. Det handlar om ge kommunala politiker och tjänstemän vägledning och stöd inte bara i den formella hanteringen av planering och bygglov utan även att staten tar fram metodutveckling och sprider goda exempel. Förslagen om kommunala arkitekturpolitiska program är mycket bra, särskilt att dessa ska ha stöd i aktuella och strategiska översiktsplaner. Länsstyrelsen ser dock en risk för att förslaget om arkitektur-, form- och designprogram inte får tillräckligt genomslag då

det kräver extra resurser hos kommunerna. Exempelvis är kommunernas kulturmiljöprogram idag ofta mer än 20 år gamla. För att förslaget ska få genomslag ser Länsstyrelsen därför ett behov av att staten tillför extra medel inom området, exempelvis i form av liknande satsningar som planeringsstöd för vindkraft och landsbygdsutveckling i strandnära lägen.

Länsstyrelsen anser vidare att ett ökat fokus bör ges till att stärka kommunernas arkitektkompetens främst inom bygglovshanteringen. Kravet på att kommunen ska ha tillgång till arkitektkompetens kan med fördel förtydligas och förstärkas i PBL.

Boverket och Länsstyrelser behöver ha en god samverkan kring detta stöd till kommunerna.

Kapitel 10. Insatser för kunskap, kompetens och samverkan

Länsstyrelsen delar i stort utredningens bedömning om att det finns ett stort utrymme för ökad kompetens och samverkan.

Länsstyrelsen vill särskilt peka på kopplingen till den kompetenssatsning som Boverket enligt Planprocessutredningens förslag i SOU 2015:109 kan få i uppdrag. Länsstyrelsen vill understryka vikten av att nå den politiska nivån – såväl nationellt som lokalt i kommunerna. Detta är avgörande för att lyckas få genomslag.

Kapitel 11. Behov av förändringar av gällande lagstiftning

Inga förändringar i gällande lagstiftning föreslås i utredningen.

I rapporten *Får det lov att vara fult? God arkitektur och gestaltning inom ramen för plan- och bygglagstiftningen* (dnr. MSN 2015/76-229) redovisas att en stor del av de kommuner som svarat på enkäten anser att lagstiftningen är för tandlös eller ger för litet utrymme att jobba med gestaltungsfrågor. Länsstyrelsen har samma uppfattning då PBL:s tillämpning och konstruktion förutsätter att det finns ett mycket tydligt stöd i detaljplan för att kunna hävda goda arkitektoniska kvalitéer.

Länsstyrelsen anser att förslagen och intentionerna i föreliggande utredning om Gestaltad livsmiljö behöver analyseras och relateras till den parallella Planprocessutredningens förslag i SOU 2015:109. Här föreslår man bl a att gestaltungsfrågor inte skall regleras i detaljplan, utan kan hanteras i bygglovskedet utifrån de bestämmelser som redan finns i PBL. Det innebär att ett bygglov enbart fattas med planen som grund, och inte behöver genomgå samma demokratiska process en gång till. Länsstyrelsen anser att det behöver studeras och kommenteras särskilt hur detta överensstämmer med gällande utrednings ambition om ökad dialog och delaktighet i gestaltning av den byggda miljön. Motsvarande gäller även de viktiga satsningar som görs för att främja bostadsbyggandet i landet.

Länsstyrelsen ser även ett behov av att utveckla kompetensen vad gäller gestaltungsfrågor i rättsliga processer för att stärka dessa frågor vid prövning av exempelvis detalj- och bygglovsärenden. Kravet på att kommunen ska ha tillgång till arkitektkompetens kan med fördel förtydligas och förstärkas i PBL.

Länsstyrelsen anser sammanfattningsvis att det finns ett tydligt behov av att ge gestaltnings- och kvalitetsfrågor ett tydligare stöd i PBL för att nå de målsättningar som utredningen pekar på och för att möta behovet av fördjupad analys av gällande bestämmelser.

Detta yttrande har beslutats av länsöverdirektören Lisbeth Schultze, efter föredragning av arkitekten Jens Rasmussen. I den slutliga handläggningen har även länsarkitekt Andreas Lidholm deltagit.

Lisbeth Schultze

Jens Rasmussen

Detta beslut har fattats digitalt och saknar därför namnunderskrifter.